РЕЦЕНЗІЯ
офіційного рецензента, кандидата філологічних наук,
доцента, доцента кафедри східних мов
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Національної академії Служби безпеки України
Акульшиної Наталії Тарасівни
на дисертацію
Андрухович Алли Анатоліївни
«Лінгвокультурні параметри вербалізації концепту *SOLDAT* (військовий) у німецькомовному медіадискурсі»,
подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань
03 «Гуманітарні науки» зі спеціальності 035 «Філологія»

Актуальність теми дослідження. Подана на розгляд робота А. А. Андрухович є тематично важливою і актуальною, оскільки зумовлена значним впливом медіа на суспільну думку та трактування важливих подій, зокрема російсько-української війни й образу військового. Через сучасні глобальні безпекові зміни особливої ваги набуває дослідження того, як мова формує образ військовослужбовця як носія ідеологічних та культурних сенсів. Також в умовах загострення конфліктів на початку XXI століття критично важливим стало вивчення лінгвістичних засобів відображення воєнних подій та культурологічної презентації в медіа. Аналіз лінгвокультурного концепту *SOLDAT* (військовий) у німецькомовному медійному просторі є своєчасним і науково обґрунтованим завданням. Таке дослідження дає можливість всебічно розкрити мовні механізми проєктування колективних уявлень про війну, феномен героїзму, жертовність та військовий обов'язок у межах загальноєвропейського контексту. Наукова значущість пропонованої роботи суттєво посилюється її вираженим міждисциплінарним характером, оскільки вона органічно поєднує в собі теоретико-методологічні засади лінгвокультурології, когнітивної теорії мови та критичного дискурс-аналізу. Детальне вивчення зазначеного концепту як багатовимірної ментальної одиниці безпосередньо сприяє глибшому розумінню специфіки формування суспільної свідомості, актуальних ідеологічних орієнтирів і базової системи цінностей сучасної німецькомовної спільноти. Представлена наукова розвідка повністю відповідає пріоритетним векторам розвитку сучасної лінгвокультурології, що

остаточно підтверджує її високу актуальність та безперечну релевантність для наукового співтовариства.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота спрямована на реалізацію положень Стратегії забезпечення державної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 16.02.2022 р. № 56/2022, Стратегії інформаційної безпеки, затвердженої Указом Президента України від 28.12.2021 р. № 685/2021. Обрана тема відповідає п. 32 Філологія в системі СБУ «Основних напрямів наукових та науково-технічних досліджень у системі Служби безпеки України», затверджених наказом Центрального управління СБ України від 18.07.2025 р. № 271. Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Національної академії СБ України 29.12.2022 р., протокол № 15, уточнено 23.10.2025 р., протокол № 10.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях. Високий рівень достовірності та обґрунтованості висновків дисертації гарантується використанням потужного міждисциплінарного інструментарію та поєднанням кількісних і якісних методів лінгвістичного аналізу. Належна точність результатів філологічного пошуку зумовлена репрезентативною базою джерел (понад 500 найменувань наукової літератури та ілюстративного матеріалу) та успішною апробацією положень на науково-практичних конференціях.

Джерельну базу дослідження сформовано на основі репрезентативних масивів німецькомовних медіатекстів, залучених із провідних цифрових ресурсів, зокрема DWDS (Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache), ZDL (Zentrum für digitale Lexikographie der deutschen Sprache) та Leipzig Corpora Collection. Хронологічний діапазон корпусного аналізу охоплює період 1993–2025 років, що дало змогу простежити динаміку концепту в діахронії. Додатковим складником емпіричного підґрунтя став авторський досвід опрацювання німецькомовних масмедіа, що охоплюють масив контекстуального вживання лексеми *Soldat* та її деривативної парадигми.

Застосований підхід дав можливість верифікувати отримані результати за допомогою системи абсолютних (загальна кількість слововживань, токени) та нормалізованих показників (коефіцієнт PPM, відсоткові частки). Це забезпечило високий рівень методологічної коректності при здійсненні міжкорпусних та міжрегіональних компаративних зіставлень. Значний обсяг проаналізованих дискурсивних фрагментів гарантує високий ступінь репрезентативності, об'єктивності та статистичної достовірності сформульованих у дисертації висновків. Критичне осмислення здобутків українських і зарубіжних науковців у поєднанні з релевантним методологічним комплексом дало змогу дисертантці випрацювати авторську концепцію розв'язання окресленої проблеми.

Значущість дослідження для науки і практики, шляхи його використання. Теоретичне значення отриманих результатів полягає у збагаченні засад когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології та дискурс-аналізу через призму цілісного дослідження репрезентації концепту *SOLDAT* (військовий) у медійному дискурсі німецької мови. У дослідженні розширено наукове розуміння концепту як складного ментально-лінгвального утворення, що поєднує в собі структурні, семантичні, ціннісні та функціональні характеристики. Розроблена інтегративна методика, яка синтезує корпусний, деривaційний, семантичний та фреймовий аналізи, суттєво доповнює методологічну базу сучасної філології.

Практична значущість отриманих результатів визначається можливістю їх використання в освітній та науково-дослідницькій діяльності. Матеріали й висновки дисертації можуть бути залучені до розроблення навчальних курсів із лінгвокультурології, медіалінгвістики, когнітивної семантики, дискурс-аналізу, а також у процесі викладання німецької мови (зокрема в межах курсів лексикології, стилістики та перекладознавства). Запропоновані аналітичні підходи здатні слугувати підґрунтям для подальших досліджень концептів у різних мовах і типах дискурсу. Окрім цього, результати дослідження можуть бути застосовані у перекладацькій практиці та сфері медіакомунікації, зокрема з метою адекватної інтерпретації й відтворення військово-політичної лексики, а

також у галузі інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій, де принципового значення набуває розуміння мовних механізмів конструювання образу військовослужбовця. Практичну цінність роботи посилюють положення, апробовані в навчальному посібнику А. А. Андрухович «Лінгвокультурна специфіка білінгвального перекладу номінацій військових концептів німецькомовного дискурсу» (Київ : Нац. акад. СБУ, 2024), у якому систематизовано підходи до аналізу військових концептів і обґрунтовано стратегії їх адекватного відтворення в умовах міжкультурної комунікації.

Отже, дисертаційне дослідження А. А. Андрухович характеризується як значним теоретичним потенціалом, так і вагомою прикладною цінністю, що засвідчує його актуальність і перспективність у сучасній лінгвістичній науці.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. За своїм змістом дисертаційне дослідження А. А. Андрухович повною мірою відповідає Стандарту вищої освіти за спеціальністю 035 «Філологія» та основним напрямам досліджень освітньо-наукової програми «Філологія». Дисертація, подана на правах рукопису, вирізняється чітко вибудуваною структурою та охоплює всі обов'язкові для наукової праці компоненти: вступ, п'ять розділів із відповідними підрозділами, висновки, список використаних джерел і 12 додатків. Загальний обсяг роботи становить 321 сторінку, з яких 194 сторінки припадають на основний текст. Логічна організація дослідження забезпечує послідовний перехід від окреслення теоретичних засад (розділ 1) і характеристики методологічної бази (розділ 2) до здійснення прикладного аналізу: семантичного та культурного (розділ 3), дискурсивно-функціонального (розділ 4), а також когнітивного моделювання (розділ 5). Така структура відображає рух наукової думки від абстрактного рівня до конкретизації й подальшого узагальнення. Обсяг і зміст дисертації відповідають чинним вимогам до наукових робіт, поданих на здобуття ступеня доктора філософії.

У вступі аргументовано актуальність обраної теми, чітко сформульовано мету й завдання дослідження, визначено об'єкт, предмет і матеріал аналізу, окреслено методологічні засади, наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи, подано відомості про апробацію результатів і наукові публікації.

Метою дисертаційного дослідження є виявлення лінгвокультурних параметрів вербалізації концепту *SOLDAT (військовий)* у німецькомовному медіадискурсі. Відповідно до поставленої мети визначено шість завдань, які логічно й послідовно конкретизують напрями наукової праці, а саме: окреслити структурно-змістові параметри вербалізації лінгвокультурного концепту *SOLDAT (військовий)*: виявити універсальне *vs.* національне в лексикографічній репрезентації лексеми *Soldat*, цивілізаційне vs. соціально-специфічне в термінологічній номінації концепту *SOLDAT (військовий)*; описати лінгвоспецифічні риси словотвірного потенціалу вербалізаторів концепту *SOLDAT (військовий)*; дослідити аксіологічні та культурні параметри вербалізації лінгвокультурного концепту *SOLDAT (військовий)* через історико-культурні чинники формування архетипу *SOLDAT (військовий)*, синонімічний простір і метафоричні номінації; виконати польове структурування: виділення ядра, приядерної зони та периферії концепту й окреслити лексико-семантичне поле його вербалізаторів; схарактеризувати дискурсивні параметри реалізації концепту *SOLDAT (військовий)* у німецькомовному медіапросторі, його контекстну реалізацію, культурні коди та символи колективної свідомості, етнокультурні стереотипи й соціальні ролі; визначити когнітивні параметри концепту *SOLDAT (військовий)* на основі фреймового моделювання.

Об’єкт дослідження і його предмет корелюють із метою й завданнями, об’єктом є вербалізатори концепту *SOLDAT (військовий)* у німецькомовному медіадискурсі, предметом – лінгвокультурні параметри вербалізації концепту *SOLDAT (військовий)* у німецькомовному медіадискурсі.

У першому розділі – «Теоретико-методологічні засади дослідження лінгвокультурних параметрів вербалізації концепту в німецькомовному медіадискурсі» – дисертанткою сформовано понятійно-категоріальний апарат та теоретичне підґрунтя роботи. У межах лінгвокогнітивного підходу (підрозділ 1.1) встановлено статус концепту в сучасній лінгвістичній парадигмі, визначено методологію аналізу його вербалізаторів та особливості термінологічної номінації. Окрему увагу приділено складній структурній організації концептів як ментальних утворень. Лінгвокультурологічна

інтерпретація (підрозділ 1.2) дала можливість уточнити дефініційні параметри лінгвокультурного концепту, схарактеризувати його як маркер національної картини світу та виявити роль стереотипів свідомості німецькомовної медіаспільноти у його формуванні. Дискурсоутворювальний потенціал концепту (підрозділ 1.3) розкрито через уточнення поняття дискурсу в гуманітаристиці та аналіз типології й функціоналу німецькомовного медіадискурсу. Теоретична глибина розділу та залучення міждисциплінарного підходу підкреслюють інноваційний характер дослідження.

Другий розділ, присвячений методологічним засадам визначення лінгвокультурних параметрів вербалізації концепту *SOLDAT (військовий)*, деталізує інструментарій наукового пошуку. Авторкою обґрунтовано застосування загальнонаукових та емпіричних методів у межах міждисциплінарної парадигми (підрозділ 2.1). Описано специфіку методів лінгвістичного аналізу номінативного простору (підрозділ 2.2) та методику дискурсивного аналізу контекстної реалізації вербалізаторів (підрозділ 2.3). Методологія когнітивної парадигми (підрозділ 2.4) покладена в основу реконструкції ментальної структури досліджуваної одиниці. Важливим науковим здобутком є розробка методики поетапного дослідження (підрозділ 2.5), що забезпечує логічний перехід від збору даних до їх якісної та кількісної обробки, створюючи міцний фундамент для практичних розділів.

Третій розділ репрезентує аналіз номінативних параметрів вербалізації концепту *SOLDAT (військовий)*. Авторка встановила співвідношення універсальних та національних компонентів у лексикографічній репрезентації лексеми *Soldat*, а також цивілізаційних та соціально-специфічних рис у його термінологічній номінації. Виявлено лінгвоспецифічні особливості словотвірного потенціалу вербалізаторів (підрозділ 3.1). Аксіологічний вектор дослідження (підрозділ 3.2) дав змогу реконструювати історико-культурні чинники формування архетипу військовослужбовця, оцінити ціннісно-оцінний потенціал синонімічного простору та виокремити моделі метафоричної номінації. Завершує розділ системний опис лексико-семантичного поля

вербалізаторів, що налічує понад 500 одиниць, відображаючи ієрархічну організацію мовних засобів об'єктивації концепту.

У четвертому розділі досліджено дискурсивні параметри реалізації концепту *SOLDAT (військовий)* у медіапросторі. Проаналізовано еволюцію концепту в різних сегментах дискурсу: новинному, аналітичному та публіцистичному (підрозділ 4.1). Виокремлено контекстуальні патерни актуалізації та роль культурних кодів і символів колективної свідомості в ідентифікаційних контекстах. Особливу увагу приділено етнокультурним стереотипам та соціальним ролям у синхронно-діахронній перспективі (підрозділ 4.2). Досліджено емоційну та соціальну амбівалентність концепту, а також динаміку унікальних стереотипних моделей у медіадискурсах Німеччини, Австрії та Швейцарії, що дало можливість простежити трансформацію образу військового під впливом геополітичних змін.

П'ятий розділ присвячено когнітивному моделюванню концепту *SOLDAT (військовий)* на основі фреймового аналізу. Авторка реконструювала та детально описала архітектоніку п'яти базових фреймів: предметно-центричного, що відображає матеріальні атрибути та об'єктивні характеристики; акціонального, який репрезентує динаміку діяльності військовослужбовця; посесивного (партонімічного), що фокусується на відносинах належності та частино-цілісних зв'язках; ідентифікаційного (таксономічного), спрямованого на класифікацію та визначення статусу особи; компаративного, що виявляє порівняльні аспекти концептуалізації.

Побудована система слотів і сценаріїв узагальнює результати дослідження на когнітивному рівні, демонструючи цілісну багаторівневу модель концепту як динамічної лінгвокультурної конструкції.

У сукупності практичні розділи відображають послідовну реалізацію дослідницької стратегії – від семантичного опису до дискурсивного та когнітивного аналізу. Дисертаційну студію завершують логічні висновки, у яких підведено підсумки роботи й окреслено вектори подальших пошуків. Додатки (12 матеріалів на 54 сторінках) є інформативними та слугують вагомим фактологічним підтвердженням достовірності отриманих результатів.

Робота А. А. Андрухович характеризується логічною завершеністю та системністю. Дисертантка успішно розв'язала поставлені завдання, продемонструвавши високий рівень наукової самостійності та комплексний підхід до вивчення складної лінгвістичної проблеми.

Відповідність дисертації встановленим вимогам та дані про відсутність текстових запозичень і порушень академічної доброчесності. Дисертація і наукові публікації А. А. Андрухович засвідчують високий рівень культури академічного письма та дотримання етичних норм наукового співтовариства, що дає підстави констатувати неухильне дотримання авторкою принципів академічної доброчесності. У роботі не ідентифіковано ознак академічного плагіату, фальсифікації даних або фабрикації результатів. Використання ідей, концепцій та положень сторонніх авторів супроводжується коректними бібліографічними покликаннями, що повністю відповідає чинному законодавству про авторське право та суміжні права. Праця є оригінальним науковим доробком і не містить неправомірних текстових запозичень.

Повнота викладу результатів дослідження та їх апробація. Ступінь висвітлення теоретичних положень та практичних здобутків дисертації в науковій періодиці є цілком вичерпним. За темою дослідження авторкою одноосібно оприлюднено 15 наукових праць, які повною мірою репрезентують зміст дисертаційної роботи, а саме: 4 одноосібні статті в наукових фахових виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань категорії «Б»; 1 стаття у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації Економічного Співробітництва та Розвитку та /або Європейського Союзу; 9 праць апробаційного характеру (тези доповідей), навчальний посібник «Лінгвокультурна специфіка білінгвального перекладу номінацій військових концептів німецькомовного дискурсу». Аналіз публікаційної активності дає змогу стверджувати, що наукові результати, викладені в дисертації, одержали належне публічне обговорення та повністю відображені в друкованих працях авторки відповідно до встановлених вимог.

Мова та стилістика викладу матеріалу дослідження. Дисертація А. А. Андрухович виконана державною мовою із суворим дотриманням норм

наукового стилю. Текст праці характеризується логічною цілісністю, послідовністю аргументації та науковою обґрунтованістю кожного положення. Авторка фахово оперує сучасним методологічним інструментарієм та термінологічним апаратом когнітивної лінгвістики й дискурс-аналізу. Високий рівень академічної культури письма виявляється у здатності до глибокої інтерпретації емпіричного матеріалу та формулювання зважених висновків.

Відповідність змісту дисертації науковій спеціальності. Проблематика, об'єкт, предмет та результати дисертаційного дослідження А. А. Андрухович повністю корелюють із паспортом та предметною сферою спеціальності 035 «Філологія». Робота спрямована на розв'язання актуальних завдань сучасної лінгвістики, що підтверджує її повну відповідність зазначеному науковому напряму.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Рецензоване дослідження виконане на високому рівні, має творчий характер і спонукає до наукової полеміки. Водночас деякі його положення є дискусійними та потребують додаткового обговорення.

1. У межах дослідження було застосовано фреймове моделювання. Утім, постає питання, чи є фреймова модель універсальною для аналізу медійних концептів, і чи не спрощує вона складну й багатогранну структуру образу військового?

2. Чи спостерігається в німецькомовному медіадискурсі розмивання меж між поняттями «солдат» (*Soldat*) та «боєць» (*Kämpfer*), і які лінгвокультурні чинники це зумовлюють?

3. У контексті проведеного ґрунтовного дослідження постає питання, чи можна говорити про формування нових метафоричних моделей для репрезентації концепту *SOLDAT (військовий)* у зв'язку зі зміною світової безпекової архітектури?

Сформульовані зауваження не підважують наукову концепцію дослідження, не зменшують теоретичної й практичної значущості отриманих результатів і не впливають на загальне позитивне враження від роботи. Вони

переважно стосуються дискусійних аспектів або окреслюють напрями для подальших наукових розвідок.

Загальний висновок. Підсумовуючи викладене, констатуємо, що з огляду на актуальність обраної проблематики, цілісність структури, глибину змісту та наукову новизну отриманих результатів, дисертація Андрухович Алли Анатоліївни на тему «Лінгвокультурні параметри вербалізації концепту *SOLDAT (військовий)* у німецькомовному медіадискурсі» є завершеною самостійною науковою працею. Дослідження виконане на високому теоретико-методологічному та емпіричному рівнях, відзначається системністю викладу й дотриманням принципів академічної доброчесності. Сформульовані авторкою положення мають суттєву наукову новизну та потенціал для практичного впровадження. За сукупністю показників наукового рівня, актуальності і практичної значущості робота повністю відповідає кваліфікаційним вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами); «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. (зі змінами).

Зважаючи на зазначене, здобувачка Андрухович Алла Анатоліївна повною мірою заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 «Філологія».

Офіційний рецензент:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри східних мов
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Національної академії СБ України Наталія АКУЛЬШИНА